

Education and Culture

Leonardo da Vinci

THE PERSONAL ESSAY AS A PHILOSOPHICAL PRACTICE 2007

By

Finn Thorbjørn Hansen, Ph.D, Aarhus University

The Personal Essay as a Philosophical Practice ¹

By Finn Thorbjørn Hansen, Ph.D, Aarhus University ²

"If my soul could only find a footing I would not be assaying myself but resolving myself. But my soul is ever in its apprenticeship and being tested. I am expounding a lowly, lacklustre existence. You can attach the whole of moral philosophy to a commonplace private life just as well as to one of richer stuff. Every man bears the whole Form of the human condition". (Montaigne, *Essays*, Vol. 3, p 908).

Essay as a Philosophical Logbook.

The word "essay" derives from the French *Essai*, which means "self-attempt". It is thought on the spot where one, like a captain, uses his sextant in order to find his present position. The personal essay could also be called an aspect of 'the philosophical logbook'. The book in which we continuously write down the points of view, observations, attitudes, words of wisdom, provocative thoughts, wonderful gestures, etc, that we encounter in our everyday life. A counsellor, or a teacher or other professionals who do not know (or wonder about) their own philosophical standpoint or values (what is my view on humanity, the world, the good life, etc? What is care, integrity, love, respect, confidence, authenticity, etc, etc), will never grow to become a master of his profession. A master has learned to know his starting point well enough to realize how little he or she actually can know, master and control. Instead, the master has learned to step aside and let the world come to him. This requires an attitude that is fundamentally wondering. It does not require competence development, but rather a particular sense of self-cultivation or liberal education (from the German word: *Bildung*)!

Writing essays is a process of self-cultivation and an exercise in being present. An essayist can also be described as a Robinsonade, a shipwrecked who has landed on a remote island – far from the absolute knowledge, methods, traditions and habits of civilization – only to (without Friday, but perhaps with a few surviving classics) throw himself into pondering over a particular subject. A subject that is of universal importance, and that everybody knows from their daily life. Read the Renaissance humanist Michel de Montaigne's many essays, and you will get an idea of what I mean. An then read, for example, Nehamas book *The Art of Living – Socratic reflections from Plato to Foucault* (1998), where Montaigne is included as an important step (and access) to philosophy understood as a life form and an art of living. Or read the German philosopher Adorno's emphasis on the essay as a form of reflection and a place where real thought can take place without any "banisters". The personal and philosophical essay is – at its best – in his view a spiritual work of freedom and expression, as opposed to the professional and scientific essay, which strives for objectivity and an establishing of absolute knowledge, which leads to a stagnation of life as well as language. The essay's playful, experimental, wondering and, not least, experience-related form, gives, according to Adorno "back to the spoken language some of what was lost during the domination of discursive logic".

¹ This article has been published November 2007 under "Barnevernets Udviklingscenter" in Tromsø, Nord-Norge (Skriftserie 3/2007) ISSN 1503-3147.

² Dr. Finn T. Hansen is an Associated Professor in Guidance Counseling at the Danish School of Education, Aarhus University. He has specialized in Philosophical Counseling. For correspondence please contact fth@dpu.dk.

The essay is not illogical, it has its own logic, just as a piece of music can have it. But the logic is in the rhythm, in the spontaneous idea and what it can lead to, in the passion with which one is engaged in the subject and in the spirit that drives one to write.

It begins with an impression, an emotion or a spiritual thought or idea that fills the mind or the soul, and which from there struggles to be expressed, to be brought to life with words. The essayist is bashful in all his recklessness, because he must be carefully compliant and attentive in his train of thought in order not to lose sight of the subject. Adorno writes:

“The thought gets its depth through how deep it can penetrate *into* the matter itself, and not through how deep it can lead the matter back to something else.”
(Adorno, 1976, s. 29)

An essay is not an attempt to trace back particular incidents and phenomena to some underlying causes that can be scientifically revealed and thus *explained*. The good essay encourages us to stick to the subject – the phenomenon itself – to such an extent and with such attentiveness, that we might be able to hear it speak, and *understand* it. Or, maybe more correctly (because the essay is, as we know, not a poem), in the essay we learn to know ourselves in *relation* to the subject or the phenomenon we are wondering about. It is our self-relation – or being-in-the-world-with-this-phenomenon – that becomes clearer to us, when we test ourselves in an essay.

When you have tried to write a personal essay, you know what I am talking about. It is difficult – the same way it is difficult to philosophize, or better – to “*think*”, because we are not just talking about professional philosophy, but the ability to contemplate and to bring ourselves into wonder and to journeys into the unknown. This is not just a question of an ability to “stay in the open”. It is also about being in motion in the open – to stroll around. Strolling around and writing essays are movements that have something in common.

I have – inspired by my own work with philosophical practice (Hansen, 2000, 2003, 2006, 2008) and Philip Lopate (ed) *The Art of Personal Essay* (1995) put down twelve points that illustrate typical characteristics of the good personal essay and philosophical practice. Read them and then ask yourself: Which of these points has *nothing* to do with philosophizing – when it is at its best?

Characteristics of the Personal Essay

1. Creates an intimate relation between reader and writer and displays and exercises the essayist's inner dialogue.
2. The tone is personal, honest, confessional, teasing and playful. But it also reveals vulnerability.
3. The essayist is a good storyteller.
4. The form is one of pushing borders, exploring, self-testing (and in the end also self-developing).
5. The voice is not private but personal, pointing towards the general.
6. Shows scepticism to dogmas and “great ideal thoughts”, but humbleness towards the world and the “insignificance” of oneself (sees the great in the small and ordinary).
7. The essayist is in the service of comedy rather than tragedy (uses humour and irony and exercises a heroic self-investigation with a twinkle in his eye).
8. Moves from the individual to the universal and back.

We see an essayist in conflict with himself: wondering, doubtful, playful and inquiring. But the essayist does not let himself be seduced by questions. That is, he does not let one question lead to another, which then leads to a series of new questions – what I call associational thought, or creative brainstorming or philosophical mind mapping, which has *nothing* to do with philosophy. The questions allowed have a mark on them. They touch people. They are remarkable. They are essential. They have ripened quietly without the constant grinding mill of concepts, speaking thoughts and abstract theories. Philosophizing is, according to Plato, the soul's conversation with itself. That means that we are not in just any company when we philosophize. We are in distinguished company with the highest in ourselves. Aristotle went so far as to call it the divine inside us. Nietzsche called it "the higher self", Arendt "the conscience" and Wittgenstein "the philosophical I".

The Essay in Dialogue with the "Great Stories" of Humanity.

Whatever it is, it is something we can only get in touch with if we are able to keep quiet inside, to listen and direct our attention towards the self- and world picture we are situated in here-and-now. Thus Heidegger talked about the place of thought as "the house of silence", and about presence, *Being*, as the place from where genuine philosophizing originates.

The third step of essay writing is to examine those assumptions that are taken for granted (that are not thematized) in the meaning-horizon where this example is taken from. And again one has to wonder and make critical reflections on these assumptions.

So far the essayist has merely concentrated on his own little "personal, but relevant" story about what integrity is. Now is the time to (also to get help to see the invisible assumptions that is taken for granted in the already mentioned meaning-horizon) confront this little story with the "Great Stories of humanity"! The aim is not only to hear about private-personal meanings, it is also to discover the universal in the personal. Thus the essayist may well drop some appropriate quotes or views from philosophers, literates, artists, cultural personalities or aesthetics, in order to throw light on and put in perspective the assumptions the essayist so far has taken for granted. These "Great Stories" might well be mutually contradictory, something that will only encourage critical reflection and wonder – and to take an independent stand. What then, is the opinion of the essayist? The essay becomes an open workshop and place of conversation, while we are watching from the sidelines (if we are not already involved in the dialogue and engage in co-thinking as we read) and follow his contemplation and wonder and doubt and search.

The essayist does not remain too long with these "strange gems of wisdom". His purpose is not a scientific thesis, analysis or political manifest. He is not a philosophical museum functionary, talking vividly about other people's great thoughts. He uses the thoughts he finds suitable for his own thought, but he does not misuse them! Instead he tries to be as loyal as possible to what the philosopher has meant – something that requires great experience and sensibility. He is thinking *with* these thoughts, not just *over* them, in order to be more able to investigate and articulate the impression he wants to express (which is never quite successful. Something will always – hopefully – be left behind. Being cannot be solved in the head like some mathematical problem!). These gems of wisdom, in other words, are just a digression, a short break, in the essayist's independent thought. The essayist, therefore, cannot help making comments and go into dialogue with these views in a non-authoritarian, non-dry but reckless and courteous manner that may well reveal admiration and respect, but also that one is

a "free spirit" who now wants, like jazz musician, to "jam" with "the great ones".

Finally, the essayist will see this in relation to his previous thoughts when it comes to the example/story he used as a starting point. What consequences and practical (or clever) changes will it lead to if we think and live on the basis of this new perspective. What difference will it make in my particular life? And could it be that all these thoughts and all this knowledge merely are shadows of the life I live and appreciate? As Montaigne always said, with a cheerful smile, I assume (his slogan, which he has on an amulet hanging around his neck, was: "What do I know?!" (Que scay-je?")) Behind this essayist's thought and "results" then, is a deep felt scepticism towards the word and the thought, because life as such is experienced as far greater and more wonderful and surprising and awe-inspiring than a human thought can hold. As Montaigne writes:

"I am unable to stabilize my subject: it staggers confusedly along with natural drunkenness. I grasp it as it is now, at this moment when I am lingering over it. I am not portraying being but becoming: not the passage from one age to another (or, as the folk put it, from one seven-year period to the next) but from day to day, from minute to minute. I must adapt this account of myself to the passing hour. I shall perhaps change soon, not accidentally but intentionally" (Montaigne, *Essays*, Vol. 3, p 907).

Did I mention that the good essayist of course also masters the use of poetic images and meta-phors, since these are often more expressive than words. Indeed one could say that the good essay – as good art and philosophy – tries to make room for the inexpressible, for the being we are so fundamentally concerned with and embodied in that we do not see it or notice it.

Ten Mistakes to Avoid When Writing the Good Essay.

This is, of course, an ideal. It is a criterion I evaluate from when I read the essays I receive in teaching philosophic counselling and profession education, where students learn to focus on the educational and existential dimension of their profession. Most often reading them is a great pleasure. They can be touching, interesting and personal, and at some points, wondering. But let me be critical as well. I would like to mention ten mistakes often made by the beginner of personal and philosophical essay writing:

1. Starts with a lexical definition or concept clarification.
2. Rapid speech (is not listening inwards and to what is going on deep down in ones being – does not allow it to come out.
3. Remain in the "self's own thoughts" (the private psychological I – the little personal story).
4. Carries out a case-analysis instead of writing an essay based on a self-experienced example.
5. Quotes too much and too many.
6. Provides too many examples.
7. Does not put himself at stake – is not present, a chameleon...
8. Does not think on the basis of deep down feelings.
9. Does not take a stand, fills up with questions that pop up more or less accidentally.
10. Does not think from spiritual thought... is not emotionally touched – does not push the limit of his meaning-horizon, which we often see in the more poetical way of philosophizing.

Writing Essays is a Process of Self-Cultivation.

Montaigne's Essays contain two essays that I am very fond of. That is: *On schoolmaster's learning* and *On educating children*. Read them! He writes:

"We work merely to fill the memory, leaving the understanding and the sense of right and wrong empty. Just as birds sometimes go in search of grain, carrying it in their beaks without tasting it to stuff it down the beaks of their young, so too do our schoolmasters go foraging for learning in their books and merely lodge it on the tip of their lips, only to spew it out and scatter it on the wind" (Montaigne, *Essays*, Vol. 1, p154).

What he wants us to become instead, and what he wants children and young people to be brought up to – is self-creating bees:

"Bees ransack flowers here and flowers there: but then they make their own honey, which is entirely theirs and no longer thyme or marjoram. Similarly the boy will transform his borrowings; he will confound their forms so that the end-product is entirely his: namely, his judgement" (Montaigne, *Essays*, Vol. 1, p171).

Self-Cultivation is a personal acquirement and adaptation of knowledge and gained experiences in a way that sharpens the existential and ethical power of judgement, in addition to a particular experience of the fullness of life. It is, as Jo Bech-Karlsen (2006) concludes, all about putting what we learn and experience into a context that makes it meaningful to us. Or more precisely: The essay (like good art and philosophy) is not first and foremost about *doing* something meaningful or to create/construct meaning – but to step aside in order to become sufficiently open to *receive* meaningfulness, to hear it. Because it's there – just under our nose – if we could only, from time to time, manage to stand still and just be what we are, or where we are.

What I miss in Bech-Karlsens otherwise excellent book, *Gode fagtekster – essayskrivning for begyndere* (*Good professional texts – essay writing for beginners*) (2006) is a greater exposure of the crucial importance of wondering – to wonder or venture into a philosophical Community of Wonder with oneself or others – when it comes to the good essay. It is only when we venture into wondering – when we "stand in the openness" -- that we are in the right element of the essay. Essayistic exercises can bring us to the point where we lose our footing for a while, and when we are moved by fundamental wonder, we write essayistic. As I have explained in my book, *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær* [*To Stand in the Openness. Self-Cultivation through philosophical Wonder and Presence*] (Hans Reitzels forlag, 2008), the Socratic conversation can also take us there, and thus the Socratic counselling- and conversation form can be used to strengthen the essayist and vice versa. The essay is by nature philosophical.

Such Nonsense!

A final comment: Do I need to say that the good essayist will smile and shake his head at my advice? He or she has in fact already found an absolute personal style. There is no – neither for good art or philosophy – formula, method or "correct phases to pass". The advice I give here is, in other words, a ladder one may choose to use at the beginning, in order to make a distance to ones former ways of writing and thinking. But then the ladder should be thrown away, and the next challenge for the essayist is to invent or find his own method and style. This is not only true for the essay, but for philosophical practice in general.

References:

- Adorno, T. W. (1976). *Essay som form*. I: Adorno (1976). *Essays i udvalg*. Oslo: Gyldendal. [The article can also be found in : *The Adorno reader*/edited by Brian O'Connor. Serie: Blackwell readers.]
- Beck-Karlsen, J. (2006). *Gode fagtekster. Essayskrivning for begynnere*. [Good professional texts – essay writing for beginners]. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bredal, B. (1992). *Humanist til hest. En bog om Michel de Montaigne*. [A riding Humanist. A book about Michel de Montaigne]. København: Samleren.
- Gadamer, H.-G. (2000). *Teoriens lovprisning*. Systime: Århus. [Praise of Theory (1999).]
- Hansen, F.T. (2000). *Den sokratiske dialoggruppe* [The Socratic Dialogue Group]. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2003). *Det filosofiske liv – et dannelsesideal for eksistenspædagogikken*. [The Philosophical Life – an educational ideal for existential pedagogy] København: Hans Reitzels forlag.
- Hansen, F.T. (2006). *Pædagogik som en filosofisk praksis* [Pedagogy as a Philosophical Practice]. In: John Rydahl (red.) *Etik og dannelse i skolen*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2008). *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær*. [To Stand in the Openness. Self-Cultivation through philosophical wonder and presence]. København: Hans Reitzels forlag.
- Lopate, P. (ed.) (1995). *The Art of the Personal Essay*. New York: Anchor Books.
- Montaigne, M. (1992 [1580-88]). *Essays*. København: Gyldendal.
- Nehamas, A. (1998). *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*. Los Angeles: University of California Press.

SES

Stories Enhancing Skills

www.sesproject.eu

Introduction

The personal Essay as a Philosophical Practice is written by Ph. D Finn Thorbjørn Hansen as a guide for students of Philosophical Counseling at Aarhus University, Denmark.

This text is relevant for everyone working with essay writing. In the Leonardo project *Stories Enhancing Skills* The Knowledgeing Workshop is used as a tool within upgrade- and further education for social workers in Norway, Sweden, Spain and Estonia. The personal essay is an important part of the efforts to call attention to personal insight and experience from professional practice.

Finn Thorbjørn Hansen is one of the participants in the project. He is responsible for evaluation and follows the project closely. He has put his text at disposal for students at The Knowledgeing Workshop and others who work with essayist texts.

The Child Care Development Center/ Tromsø University College is responsible for the Leonardo project and has taken on the task of printing and distributing the compendium, which is published in Danish, Spanish and English.

Finn Thorbjørn Hansen is Associated Professor in counseling with emphasis on philosophical counseling at the Guidance Research Unit, Danish School of Education, University of Aarhus. See also his homepage: www.detfilosofiskeliv.dk, or write to: fth@dpu.dk.

We are grateful to Finn Thorbjørn for this contribution, both to a common understanding of the essay as a philosophical practice and as support for individual reflection and development of transgressing understanding in a dialogical writing process.

Tromsø, 16.05.2008

Inger Helen Erstad
Project Leader

Det personlige essay som en filosofisk praksis

Af Finn Thorbjørn Hansen, Ph.D, Aarhus Universitet¹

”Hvis min sjæl kunne finde fodfæste, ville jeg ikke prøve mig selv, jeg ville beslutte mig, men den er nu altså stadig under oplæring og på prøve. Jeg skildre et ganske almindeligt liv uden glimmer, men det gør ikke noget, for man kan lige så godt anvende hele moralfilosofien på et jævnt og tilbagetrukket liv som et mere prangende. Hvert menneske bærer hele menneskenaturens form i sig.”

Michel de Montaigne, *Essays*, bind 3, s. 25.

Essayet som filosofisk logbog

Essai er fransk og betyder selvprøvelse. Det er en tænkning på stedet, hvor man som en anden kaptajn tager sin sekstant frem for at finde sin p.t.-[på-dette-tidspunkt, red.]position. Man kunne også kalde det personlige essay et aspekt af “den filosofiske logbog”. Den bog, hvori vi løbende noterer os de synspunkter, iagttagelser, holdninger, vise ord, provokerende tanker, skønne udtryk, etc., som vi i vores dagligdag støder på. En vejleder, eller lærer eller anden professionsudøver, der ikke kender (eller er undrende over) sit eget filosofiske og værdimæssige ståsted (hvilket verdens- og menneskesyn, syn på det gode liv, etc. har jeg? Hvad er omsorg, integritet, kærlighed, respekt, tillid, autenticitet, etc., etc.) vil ikke kunne blive en mester i sit fag. En mester har lært at kende sit udgangspunkt nok til at vide, hvor lidt han eller hun i grunden kan vide og bemestre og kontrollere. I stedet har mesteren lært at træde til side for verden og lade den komme til sig. Det kræver en holdning, der er grundlæggende undrende. Det kræver ikke kompetenceudvikling men en særlig dannelse!

At skrive essays er en øvelse i nærvær og en dannelsesproces. En essayist kan også beskrives som en robinsonade, som en skibbruden, der er landet på en øde ø - langt borte fra civilisationens sikre viden, metoder, traditioner og sædvaner - for så selv (uden Fredag men måske med nogle få overlevende klassikere) at kaste sig ud i at tænke selv over et bestemt emne. Emner, der er af almenmenneskelig betydning, og som alle i deres hverdag kender til. Læs renæssancehumanisten Michel de Montaigne’s mange essays, og du vil få en ide om, hvad det er. Og læs så fx. Nehamas bog *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*(1998), hvor Montaigne indgår som en vigtig fase (og

¹ Finn Thorbjørn Hansen er lektor i vejledning med særlig henblik på filosofisk vejledning ved Institut for Curriculumforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Se også hans hjemmeside: www.detfilosofiskeliv.dk og korrespondance kan ske via fth@dpu.dk.

tilgang) til filosofi forstået som en livskunst og livsform. Eller læs den tyske filosof Adorno's fremhævnning af essayet som refleksionsform og som et sted, hvor egentlig tænkning uden gelænder kan finde sted. Det personlige og filosofiske essay er – når det er bedst - i hans øjne et åndens frihedsskrift og udtryk i modsætning til det faglige og videnskabelige essay, der tilstræber en objektivitet og fastlæggelse af sikker viden, som får livet og sproget til at stivne. Essayets legende, eksperimenterende og undrende og ikke mindst erfaringsnære form, giver, som Adorno skriver, ”det talende sprog noget af det tilbage, som det har mistet under den diskursive logiks herredømme”.

Essayet er ikke ulogisk, det har fuldt sin egen logik, som et musikstykke også kan have. Men logikken sidder i rytmen, i det spontane indfald og de føringer det giver, og den sidder i den lidenskab hvormed man optages af sagen og i den stemthed, som driver en til at skrive.

For essayet begynder fra et indtryk, en grebthed eller en stemt tanke eller ide, som fylder sindet eller sjælen og som derfra stræber efter at komme til udtryk. Blive gjort levende i ordet. Essayisten er blufærdig i al sin fanden-i-voldskhed, fordi han eller hun må være forsigtig eftergivende og lyttende i tankeføringen for netop ikke at tabe sagen af syne. Adorno skriver:

”Tanken får sin dybde efter, hvor dybt den kan trænge ind i sagen, ikke efter hvor dybt den kan føre sagen tilbage til noget andet.”(Adorno, 1976, s. 29).

I essayet forsøger man ikke at føre de partikulære begivenheder og fænomener tilbage til nogle bagvedliggende årsager, der på videnskabelig vis kan afdækkes og derved *forklares*. I det gode essay anspores vi til at blive ved sagen – fænomenet selv – så længe og så lyttende, at vi måske vil kunne høre det selv tale og *forstå* det. Eller, hvilket måske er mere rigtigt at sige (for essayet er jo ikke et digt), i essayet lærer du dig selv at kende i *forholdet* til sagen eller det fænomen, du undrer dig over. Det er dit selvforhold – eller væren-i-verden-med-dette-fænomen – som bliver klarere for dig, når du prøver dig selv af i et essay.

Når man har prøvet at skrive et personligt essay mærker man, hvad jeg taler om. Det er svært - som det er svært at filosofere eller bedre “*tænke*”, da vi jo ikke taler om fagfilosofi men evnen til at undres og bringe sig selv i forundring og på rejser ud i det ukendte. Egentlig handler det jo ikke blot om evnen til at “stå i det åbne”. Det handler også om at være i bevægelse i det åbne - at vandre. At vandre og at skrive essays er bevægelser, der er i slægtskab.

Jeg har – inspireret af eget arbejde med filosofisk praksis (Hansen, 2000, 2003, 2006) og Phillip Lopate (ed.) *The Art of the Personal Essay* (1995) skrevet tolv punkter nedenfor, der skal indkredse typiske egenskaber ved det gode personlige essay og den filosofiske praksis. Læs dem og spørg dernæst dig selv: Hvilke af disse punkter har *ikke* med dette at filosofere at gøre - når det er bedst?

Typiske egenskaber ved det personlige essay

1. Skaber en fortrolig relation mellem læser og skriver og viser og træner essayistens indre dialog med sig selv.
2. Tonen er personlig, ærlig, bekendende, drillende, legende men viser også sårbarhed.
3. Essayisten er en god fortæller.
4. Stilen er grænsesøgende, undersøgende og selvprøvende (og i sidste instans selvudvidende).
5. Stemmen er ikke privat men personlig med retning mod det almene.
6. Viser skepsis over for dogmer og “store ideelle tanker”, men ydmyghed over for verden og den “lillehed” man er (ser det store i det små og banale).
7. Essayisten er ikke i tragediens men komediens tjeneste (bruger humoren og ironi og udviser en herodisk selvundersøgelse med et “glimt i øjet”).
8. Bevæger sig fra det individuelle til det universelle og tilbage igen.
9. Bevæger sig gerne tilbage i historien og traditionen for at møde “de store” og citerer gerne, men muntert og kun som led i udvikling af essayisten egne tankerækker (begrunder ikke med henvisning til autoriteter men “pynter” egne udsagn).
10. Metoden er en ikke-akademisk² og “ikke-metodisk metode”, afhængig af hvad der falder essayisten ind på hans vej og hvad der i det pågældende øjeblik bedst kan tjene essayisten i hans undersøgelse af det konkrete emne, der tænkes over.
11. Typisk for mennesker midt i livet og efter, der besinder sig ved at se tilbage på de valg og handlinger de har gjort.
12. Essayet er en eksistentiel måde at være på, en livsholdning og livssyn og slags filosofisk refleksion, der knytter sig til filosofi forstået som *livsform* og ikke som teoretisk *diskurs*.

Mit svar er, alle punkter svarer til, hvad der også er på færde i den filosofiske praksis.

Hvad er det gode essay mere konkret?

Et godt essay vil ofte tage sit udgangspunkt i en eksemplarisk begivenhed. Eller et tankevækkende udsagn som så bliver belyst ud fra et levet eksempel. Altså noget man selv har oplevet, gjort eller erfaret i sit liv. Pointen er, at man giver fylde til tænkningen (gør den levende og vedrørende og nærværende) ved, at der tænkes *fra* (og ikke *over*) en selv eller eget liv, for på den måde at sætte ens

² Ved “ikke-akademisk” forstår jeg noget meget specifikt, idet det skal ses som en afstandstagen til den moderne abstrakte videnskabelige teoretiseringen, der er mere optaget af systembyggeri, kategorisering, objektivitet og stringent logiske diskurser end af “sagen selv”. Jeg er på ingen måde modstander af *Akademia* og *Theoria* i deres oprindelige græske betydning, som Platon og Aristoteles talte om det, hvor dette var stedet og begrebet for den rene kontemplation og “skuen” af fænomenet selv, af det, som “er”. Gadamer gør sign ogle udmærkede betragtninger over dette i *Teoriens lovprisning* (2000).

hele eksistens (og ikke blot intellektet eller den poetiske åre) i resonans med den sag, det emne, man vil undersøge. Man må så at sige først stemme sin tænkning, før man begynder sin undersøgelse. Ellers bliver det let akademisk, abstrakt, gold. Hvad den gode essayist gør - ligesom fænomenologen - er at lade sine tanker vokse ud af det konkrete, af en seen og berørthed, hvor man blot beskriver (gerne levende og med smukke farver og detaljer) det livsrum, hvori eksemplet stammer fra. Derfor skal den gode essayist også være en god fortæller. I fortællingen søger essayisten at give udtryk for et livsindtryk, der har gjort indtryk, og som omhandler - på en eller anden måde, men det må stå uklart endnu - det, som essayisten ønsker at behandle. Fx. spørgsmålet: "Hvad er integritet?"

Når dette eksempel står klart og frodigt i alle dets detaljer (men ikke unødige, ligegyldige detaljer) og gerne i et sprog præget af indfaldets "magi" (det har inspirationen/et episk/poetisk drag over sig), så er næste trin ofte at se på dette eksempel, denne fortælling, med et nyt blik. Sagt filosofisk, vi bevæger os fra et fænomenologisk blik og beskrivelse til en hermeneutisk tolkning og opmærksomhed.

Hvad vi nemlig er optaget af nu er at undersøge, hvilke(n) mening(er) der så kan udledes af eksemplet/fortællingen. Og i forlængelse af de mange meninger, der dukker op, følger en refleksion over, hvilke meninger der mon er de mest sigende/interessante/rigtige/rammende. Men igen - nu begynder essayisten at tvivle på sit ståsted. "Er dette mon meningen med integritet?" "Kunne det være anderledes?" "Hvor ligger min undren mere specifikt?" "Hvad er jeg berørt af i dette spørgsmål?" "Godt nok er det meningen/udsagnet om, hvad integritet er, som nu er afdækket i det valgte eksempel, men *er* det så, hvad integritet er?"

Vi mærker en essayist i splid med sig selv, undrende, tvivlende, legende og spørgende. Men essayisten lader sig ikke forføre af spørgsmålene. Altså lader ikke det ene spørgsmål tage det næste, som fører til en række af nye spørgsmål - hvad jeg kalder associationstænkning, eller kreativ brainstromning, filosofisk mindmapping, hvilket *ikke* har noget med filosofi at gøre. De spørgsmål, man lader komme frem, har et mærke på sig. De berører en. De er be-mærkelsesværdige. De er væsentlige. De er modnet i stilhed uden den evigt kværnende begrebsmølle og snakkende tanke eller abstrakte teoretiseringen. At filosofere er, som Platon siger, sjælens samtale med sig selv. Det betyder, at det ikke er i et hvilken som helst selskab vi er i, når vi filosoferer. Vi er i fornemt selskab med det højeste i os selv. Aristoteles gik endda så langt som at kalde det, det guddommelige i os, Nietzsche kaldte det, det "højere selv", Arendt "samvittigheden" og Wittgenstein "det filosofiske jeg".

Essayet i dialog med menneskeheden "store fortællinger"

Hvad end det er, så er det i hvert fald noget, vi kun får i tale, hvis vi formår at være stille indvendig og lytte efter og retter vores opmærksomhed imod den selv- og verdensforståelse, vi er situeret i her-og-nu. Derfor talte Heidegger om tænkningens sted som "stilhedens hus", og om nærværet, *Væren*, som det sted hvorfra ægte filosoferen stammer.

Tredje fase i essayistens skrivning er at undersøge de antagelser, der tages for givet (som ikke bliver tematiseret) i den meningshorisont, som dette eksempel beskrives fra. Og der reflekteres igen kritisk og undrende på disse antagelser.

Indtil nu har essayisten egentlig blot samlet sig om sin egen "lille personlige men vedrørende fortælling" om, hvad integritet er. Nu er tiden inde (også for at få hjælp til at se de usynlige antagelser, som tages for givet i den nævnte meningshorisont) til at konfrontere denne lille fortælling med "menneskehedens Store Fortællinger"! Målet er ikke bare at høre om de privat-personlige meninger, men at se det almenmenneskelige og universelle i det personlige. Essayisten kan derfor godt finde på at lade nogle velvalgte citater eller synspunkter fra filosoffer, litterater, kunstnere, kulturpersonligheder eller skønlitteratur falde til at belyse og perspektivere de antagelser, som essayisten indtil nu har taget for givet. Disse "store fortællinger" må gerne være indbyrdes modstridende. Det ægger blot til kritisk refleksion og undren - og til en selvstændig stillingtagen. For hvad mener essayisten så? Essayet bliver et åbent værksted og samtale, hvor vi sidder med på sidelinien (hvis vi da ikke allerede selv er revet med i dialogen og deltager med-tænkende mens vi læser) og følger hans spekulationer og undringer og tvivl og søgen.

Essayisten bliver ikke for længe ved disse "fremmede guldkorn". Han er ikke ude i en videnskabelig afhandling, analyse eller politisk manifest. Han er ikke en filosofisk kustode, der fortæller om andres store tanker på levende vis. Han bruger disse tanker, som han finder passende til sin egen tænkning men han misbruger dem ikke! Han forsøger netop at være så loyal som muligt over for, hvad filosofen har ment – noget der i sig selv kræver stor øvelse og sensibilitet. Han tænker *med* disse tanker, ikke bare *over* dem for bedre at undersøge og artikulere det indtryk, han ønsker at give udtryk for (hvilket aldrig helt lykkes, der bliver altid - forhåbentlig en rest tilbage - væren går ikke op i tanken som et andet regnestykke!). Disse guldkorn er med andre ord blot sidebemærkninger, en kort pause, i essayistens selvstændige tænkning. Og mange og lange citater klæder ikke essayet og ej heller tænkningen. Derfor kan essayisten ikke dy sig for at kommentere og gå i dialog med disse synspunkter på en ikke-autoritær, ikke-tør men fanden-i-voldsk og beleven måde, der nok kan afsløre beundring og respekt men også, at man er en "fri ånd", der nu vil "jamme" som en anden jazz-musiker med De Store.

Endelig vil essayisten så tænke dette ind i forhold til, hvad han tidligere selv har ment og i forhold til det eksempel/fortælling han tog udgangspunkt i. Hvilke konsekvenser og praktiske (eller finurlige) forandringer vil/kan det medføre, hvis vi tænker og lever ud fra det nye perspektiv han nu står i p.t. Hvilke forskelle vil det gøre i mit konkrete liv? Og er alle disse tanker og denne viden mon blot skygger af det liv, jeg lever og holder af at leve? For som Montaigne altid sagde med et muntert smil må man formode (hans motto, som han havde på en amulet omkring halsen, var: "Ja, hvad ved jeg?!") ("Que scay-je?"). Bag essayistens tænkning og "resultater" ligger der således en dybfølt skepsis over for ordet og tanken, fordi livet som sådan opleves/erfares som langt større og mere vidunderligt og forunderligt og respektindgydende, end hvad et menneskets tanke kan rumme. Som Montaigne (1992, s. 25) skriver:

”Jeg kan ikke fastholde mit emne. Det bevæger sig usikkert og vaklende, i en medfødt rus. Jeg tager fat i det præcis som det er i det øjeblik jeg beskæftiger mig med det. Jeg skildrer ikke det værende, jeg skildrer overgangen, ikke fra et livsafsnit til et andet, eller, som det hedder i folkemunde, fra syvår til syvår, men fra dag til dag, fra minut til minut. Jeg må tilpasse min historie efter tidspunktet. Jeg forandrer mig måske snart, ikke bare fordi det tilfældigvis sker, men med fuldt overlæg.”

Fik jeg sagt, at den gode essayist naturligvis også mestrer brugen af poetiske billeder og metaforer, da disse ofte er mere sigende end ord. Egentlig kunne man sige, at det gode essay – som den gode kunst og filosofi – forsøger at give plads til det uudsigelige, til den væren, vi er så elementært optaget af og indfældet i, at vi ikke ser den eller mærker den.

10 punkter man bør undgå i det gode essay

Dette er naturligvis et idealbillede. Det er det kriterium, jeg dømmes ud fra, når jeg læser de essays, jeg modtager, når jeg underviser i filosofisk vejledning eller på professionsuddannelser, hvor man vil lære at fokusere på den dannelsesmæssige og eksistentielle dimension i deres profession. Det er som oftest en stor fornøjelse at læse dem. De er gerne meget vedrørende, interessante og personlige og på sine punkter undrende. Men lad mig også være kritisk. Jeg vil nævne ti punkter, som begynderen i personlige og filosofiske essays ofte begår:

1. Starter med en leksikalsk definition eller begrebsafklaring.
2. Er hurtigt snakkende (lytter ikke indad og til det, der dybest set rører sig i en - lader det ikke komme).
3. Bliver i “jegets egne tanker”(det private psykologiske jeg - den lille personlige fortælling).
4. Foretager en case-analyse mere end et essay byggende på et selvoplevet eksempel/erfaring.
5. Citerer for meget og for mange.
6. Kommer med for mange eksempler.
7. Sætter sig ikke på spil - er ikke nærværende tilstede, en kamæleon...
8. Tænker ikke ud fra hvad der dybest set berører vedkommende.
9. Tager ikke stilling, fylder sig med spørgsmål...der mere eller mindre tilfældigt dukker op...
10. Tænker ikke ud fra en stemt tænkning...er ikke sanselig berørt - taler sig ikke ud på grænsen af sin egen meningshorisont, som fx. den mere poetiske måde at filosofere på gør/kan.

At skrive essays er en dannelsesproces

Der er et sted jeg holder meget af i Montaignes *Essays*. Det er de to essays *Om Pædagogik* og *Om børneopdragelse*. Læs dem! Her skriver han (1992, bind 1, s. 158) bl.a. :

”Vi arbejder kun på at fylde hukommelsen og lader forståelsen og samvittigheden stå tomme. Som fuglene undertiden leder efter korn og flyver hjem med det i næbbet, uden at smage på det for at made deres unger, sådan går vore skolelærere rundt og nipper viden fra bøgerne, anbringer den mellem læberne – længere når den ikke – for så blot at gylpe den op og sprede den for alle vinde.”

Hvad, han i stedet ønsker vi skal blive og børnene og de unge skal opdrages til, er – selvskabende bier:

”Bierne stjæler snart fra den ene, snart fra den anden blomst, men de bruger byttet til at lave honning af, og den er helt deres eget værk, nu er det ikke længere hverken timian eller merian. På samme måde skal eleven omforme og sammensmelte det stof han låner af andre og gøre det til sit helt personlige værk, nemlig sin egen dømmekraft.”(Ibid., s. 174).

Dannelse er en personlig tilegnelse og bearbejdelse af en viden og erfaringer, man har gjort sig, på en sådan måde at man skærper sin eksistentielle og etiske dømmekraft samt en ejendommelige oplevelse af livsfylde. Det handler, som også Jo Bech-Karlsen (2006) konkluderer, om at sætte det, vi lærer og oplever ind i nogle sammenhænge, som gør det meningsfuldt for os. Eller sagt mere præcist, i essayet (som i god kunst og filosofi) handler det ikke først og fremmest om *at gøre* noget meningsfuldt eller skabe/konstruere mening – men om selv at træde til siden, så man bliver åben nok til *at modtage* meningsfuldhed, hører den. For den er der – lige for næsen af os – hvis vi blot kunne formå engang imellem at stå stille og blot være det vi er, eller der hvor vi er.

Hvad jeg savner i Bech-Karlsens ellers udmærkede bog *Gode fagtekster – Essayskrivning for begyndere* (2006) er en større eksponering af, hvilken afgørende stor betydning undringen – det at komme i forundring eller et filosofisk undringsfællesskab med sig selv eller andre – har for det gode essay. Det er først, når vi kommer i undren – når vi står i det åbne – at vi er i essayets rette element. De essayistiske øvelser kan bringe os derud, hvor vi mister fodfæstet for en stund, og når den grundlæggende undren griber os, skriver vi essayistisk. Som jeg har gjort rede for i min bog *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær* (Hans Reitzels forlag, 2008), så kan den sokratiske samtale også få os derud, og derfor kan den sokratiske samtaleform og vejledningsform benyttes til at styrke essayisten og vice versa. Essayet er i dets natur filosofisk.

Sikke da noget vrøvl!

Slutbemærkning: Behøver jeg at sige, at den gode essayist vil smile hovedrystende af de råd, jeg giver her? Han eller hun vil nemlig have fundet helt sin egen personlige stil. Der gives ikke - som der heller ikke gør for god kunst eller filosofi - en formel, en metodik eller “rette faser man må igennem”. De råd jeg giver her er med andre ord en stige, som man kan vælge at benytte sig af i første omgang, for at komme på afstand, få distance, til ens hidtidige måde at skrive og tænke på. Men så skal stigen smides

væk, og da består næste udfordring for essayisten at (op)finde hans eller hendes egen metode og stil. Og dette gælder ikke kun for essayet, men for filosofisk praksis generelt.

Reference:

- Adorno, T. W. (1976). Essay som form. I: Adorno (1976). *Essays i udvalg*. Oslo: Gyldendal.
- Beck-Karlsen, J. (2006). *Gode fagtekster. Essayskrivning for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bredal, B. (1992). *Humanist til hest. En bog om Michel de Montaigne*. København: Samleren.
- Gadamer, H.-G. (2000). *Teoriens lovprisning*. Systime: Århus.
- Hansen, F.T. (2000). *Den sokratiske dialoggruppe*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2003). *Det filosofiske liv – et dannelsesideal for eksistenspædagogikken*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hansen, F.T. (2006). Pædagogik som en filosofisk praksis. I: John Rydahl (red.) *Etik og dannelse i skolen*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2008). *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær*. København: Hans Reitzels forlag.
- Lopate, P. (ed.) (1995). *The Art of the Personal Essay*. New York: Anchor Books.
- Montaigne, M. (1992 [1580-88]). *Essays*. København: Gyldendal.
- Nehamas, A. (1998). *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*. Los Angeles: University of California Press.

Det personlige essay som en filosofisk praksis

Af Finn Thorbjørn Hansen, Ph.D, Aarhus Universitet¹

”Hvis min sjæl kunne finde fodfæste, ville jeg ikke prøve mig selv, jeg ville beslutte mig, men den er nu altså stadig under oplæring og på prøve. Jeg skildre et ganske almindeligt liv uden glimmer, men det gør ikke noget, for man kan lige så godt anvende hele moralfilosofien på et jævnt og tilbagetrukket liv som et mere prangende. Hvert menneske bærer hele menneskenaturens form i sig.”

Michel de Montaigne, *Essays*, bind 3, s. 25.

Essayet som filosofisk logbog

Essai er fransk og betyder selvprøvelse. Det er en tænkning på stedet, hvor man som en anden kaptajn tager sin sekstant frem for at finde sin p.t.-[på-dette-tidspunkt, red.]position. Man kunne også kalde det personlige essay et aspekt af “den filosofiske logbog”. Den bog, hvori vi løbende noterer os de synspunkter, iagttagelser, holdninger, vise ord, provokerende tanker, skønne udtryk, etc., som vi i vores dagligdag støder på. En vejleder, eller lærer eller anden professionsudøver, der ikke kender (eller er undrende over) sit eget filosofiske og værdimæssige ståsted (hvilket verdens- og menneskesyn, syn på det gode liv, etc. har jeg? Hvad er omsorg, integritet, kærlighed, respekt, tillid, autenticitet, etc., etc.) vil ikke kunne blive en mester i sit fag. En mester har lært at kende sit udgangspunkt nok til at vide, hvor lidt han eller hun i grunden kan vide og bemestre og kontrollere. I stedet har mesteren lært at træde til side for verden og lade den komme til sig. Det kræver en holdning, der er grundlæggende undrende. Det kræver ikke kompetenceudvikling men en særlig dannelse!

At skrive essays er en øvelse i nærvær og en dannelsesproces. En essayist kan også beskrives som en robinsonade, som en skibbruden, der er landet på en øde ø - langt borte fra civilisationens sikre viden, metoder, traditioner og sædvaner - for så selv (uden Fredag men måske med nogle få overlevende klassikere) at kaste sig ud i at tænke selv over et bestemt emne. Emner, der er af almenmenneskelig betydning, og som alle i deres hverdag kender til. Læs renæssancehumanisten Michel de Montaigne’s mange essays, og du vil få en ide om, hvad det er. Og læs så fx. Nehamas bog *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*(1998), hvor Montaigne indgår som en vigtig fase (og

¹ Finn Thorbjørn Hansen er lektor i vejledning med særlig henblik på filosofisk vejledning ved Institut for Curriculumforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Se også hans hjemmeside: www.detfilosofiskeliv.dk og korrespondance kan ske via fth@dpu.dk.

tilgang) til filosofi forstået som en livskunst og livsform. Eller læs den tyske filosof Adorno's fremhævnning af essayet som refleksionsform og som et sted, hvor egentlig tænkning uden gelænder kan finde sted. Det personlige og filosofiske essay er – når det er bedst - i hans øjne et åndens frihedsskrift og udtryk i modsætning til det faglige og videnskabelige essay, der tilstræber en objektivitet og fastlæggelse af sikker viden, som får livet og sproget til at stivne. Essayets legende, eksperimenterende og undrende og ikke mindst erfaringsnære form, giver, som Adorno skriver, ”det talende sprog noget af det tilbage, som det har mistet under den diskursive logiks herredømme”.

Essayet er ikke ulogisk, det har fuldt sin egen logik, som et musikstykke også kan have. Men logikken sidder i rytmen, i det spontane indfald og de føringer det giver, og den sidder i den lidenskab hvormed man optages af sagen og i den stemthed, som driver en til at skrive.

For essayet begynder fra et indtryk, en grebthed eller en stemt tanke eller ide, som fylder sindet eller sjælen og som derfra stræber efter at komme til udtryk. Blive gjort levende i ordet. Essayisten er blufærdig i al sin fanden-i-voldskhed, fordi han eller hun må være forsigtig eftergivende og lyttende i tankeføringen for netop ikke at tabe sagen af syne. Adorno skriver:

”Tanken får sin dybde efter, hvor dybt den kan trænge ind i sagen, ikke efter hvor dybt den kan føre sagen tilbage til noget andet.”(Adorno, 1976, s. 29).

I essayet forsøger man ikke at føre de partikulære begivenheder og fænomener tilbage til nogle bagvedliggende årsager, der på videnskabelig vis kan afdækkes og derved *forklares*. I det gode essay anspores vi til at blive ved sagen – fænomenet selv – så længe og så lyttende, at vi måske vil kunne høre det selv tale og *forstå* det. Eller, hvilket måske er mere rigtigt at sige (for essayet er jo ikke et digt), i essayet lærer du dig selv at kende i *forholdet* til sagen eller det fænomen, du undrer dig over. Det er dit selvforhold – eller væren-i-verden-med-dette-fænomen – som bliver klarere for dig, når du prøver dig selv af i et essay.

Når man har prøvet at skrive et personligt essay mærker man, hvad jeg taler om. Det er svært - som det er svært at filosofere eller bedre “*tænke*”, da vi jo ikke taler om fagfilosofi men evnen til at undres og bringe sig selv i forundring og på rejser ud i det ukendte. Egentlig handler det jo ikke blot om evnen til at “stå i det åbne”. Det handler også om at være i bevægelse i det åbne - at vandre. At vandre og at skrive essays er bevægelser, der er i slægtskab.

Jeg har – inspireret af eget arbejde med filosofisk praksis (Hansen, 2000, 2003, 2006) og Phillip Lopate (ed.) *The Art of the Personal Essay* (1995) skrevet tolv punkter nedenfor, der skal indkredse typiske egenskaber ved det gode personlige essay og den filosofiske praksis. Læs dem og spørg dernæst dig selv: Hvilke af disse punkter har *ikke* med dette at filosofere at gøre - når det er bedst?

Typiske egenskaber ved det personlige essay

1. Skaber en fortrolig relation mellem læser og skriver og viser og træner essayistens indre dialog med sig selv.
2. Tonen er personlig, ærlig, bekendende, drillende, legende men viser også sårbarhed.
3. Essayisten er en god fortæller.
4. Stilen er grænsesøgende, undersøgende og selvprøvende (og i sidste instans selvudvidende).
5. Stemmen er ikke privat men personlig med retning mod det almene.
6. Viser skepsis over for dogmer og “store ideelle tanker”, men ydmyghed over for verden og den “lillehed” man er (ser det store i det små og banale).
7. Essayisten er ikke i tragediens men komediens tjeneste (bruger humoren og ironi og udviser en herodisk selvundersøgelse med et “glimt i øjet”).
8. Bevæger sig fra det individuelle til det universelle og tilbage igen.
9. Bevæger sig gerne tilbage i historien og traditionen for at møde “de store” og citerer gerne, men muntert og kun som led i udvikling af essayisten egne tankerækker (begrunder ikke med henvisning til autoriteter men “pynter” egne udsagn).
10. Metoden er en ikke-akademisk² og “ikke-metodisk metode”, afhængig af hvad der falder essayisten ind på hans vej og hvad der i det pågældende øjeblik bedst kan tjene essayisten i hans undersøgelse af det konkrete emne, der tænkes over.
11. Typisk for mennesker midt i livet og efter, der besinder sig ved at se tilbage på de valg og handlinger de har gjort.
12. Essayet er en eksistentiel måde at være på, en livsholdning og livssyn og slags filosofisk refleksion, der knytter sig til filosofi forstået som *livsform* og ikke som teoretisk *diskurs*.

Mit svar er, alle punkter svarer til, hvad der også er på færde i den filosofiske praksis.

Hvad er det gode essay mere konkret?

Et godt essay vil ofte tage sit udgangspunkt i en eksemplarisk begivenhed. Eller et tankevækkende udsagn som så bliver belyst ud fra et levet eksempel. Altså noget man selv har oplevet, gjort eller erfaret i sit liv. Pointen er, at man giver fylde til tænkningen (gør den levende og vedrørende og nærværende) ved, at der tænkes *fra* (og ikke *over*) en selv eller eget liv, for på den måde at sætte ens

² Ved “ikke-akademisk” forstår jeg noget meget specifikt, idet det skal ses som en afstandstagen til den moderne abstrakte videnskabelige teoretiseringen, der er mere optaget af systembyggeri, kategorisering, objektivitet og stringent logiske diskurser end af “sagen selv”. Jeg er på ingen måde modstander af *Akademia* og *Theoria* i deres oprindelige græske betydning, som Platon og Aristoteles talte om det, hvor dette var stedet og begrebet for den rene kontemplation og “skuen” af fænomenet selv, af det, som “er”. Gadamer gør sign ogle udmærkede betragtninger over dette i *Teoriens lovprisning* (2000).

hele eksistens (og ikke blot intellektet eller den poetiske åre) i resonans med den sag, det emne, man vil undersøge. Man må så at sige først stemme sin tænkning, før man begynder sin undersøgelse. Ellers bliver det let akademisk, abstrakt, gold. Hvad den gode essayist gør - ligesom fænomenologen - er at lade sine tanker vokse ud af det konkrete, af en seen og berørthed, hvor man blot beskriver (gerne levende og med smukke farver og detaljer) det livsrum, hvori eksemplet stammer fra. Derfor skal den gode essayist også være en god fortæller. I fortællingen søger essayisten at give udtryk for et livsindtryk, der har gjort indtryk, og som omhandler - på en eller anden måde, men det må stå uklart endnu - det, som essayisten ønsker at behandle. Fx. spørgsmålet: "Hvad er integritet?"

Når dette eksempel står klart og frodigt i alle dets detaljer (men ikke unødige, ligegyldige detaljer) og gerne i et sprog præget af indfaldets "magi" (det har inspirationen/et episk/poetisk drag over sig), så er næste trin ofte at se på dette eksempel, denne fortælling, med et nyt blik. Sagt filosofisk, vi bevæger os fra et fænomenologisk blik og beskrivelse til en hermeneutisk tolkning og opmærksomhed.

Hvad vi nemlig er optaget af nu er at undersøge, hvilke(n) mening(er) der så kan udledes af eksemplet/fortællingen. Og i forlængelse af de mange meninger, der dukker op, følger en refleksion over, hvilke meninger der mon er de mest sigende/interessante/rigtige/rammende. Men igen - nu begynder essayisten at tvivle på sit ståsted. "Er dette mon meningen med integritet?" "Kunne det være anderledes?" "Hvor ligger min undren mere specifikt?" "Hvad er jeg berørt af i dette spørgsmål?" "Godt nok er det meningen/udsagnet om, hvad integritet er, som nu er afdækket i det valgte eksempel, men *er* det så, hvad integritet er?"

Vi mærker en essayist i splid med sig selv, undrende, tvivlende, legende og spørgende. Men essayisten lader sig ikke forføre af spørgsmålene. Altså lader ikke det ene spørgsmål tage det næste, som fører til en række af nye spørgsmål - hvad jeg kalder associationstænkning, eller kreativ brainstromning, filosofisk mindmapping, hvilket *ikke* har noget med filosofi at gøre. De spørgsmål, man lader komme frem, har et mærke på sig. De berører en. De er be-mærkelsesværdige. De er væsentlige. De er modnet i stilhed uden den evigt kværnende begrebsmølle og snakkende tanke eller abstrakte teoretiseren. At filosofere er, som Platon siger, sjælens samtale med sig selv. Det betyder, at det ikke er i et hvilken som helst selskab vi er i, når vi filosoferer. Vi er i fornemt selskab med det højeste i os selv. Aristoteles gik endda så langt som at kalde det, det guddommelige i os, Nietzsche kaldte det, det "højere selv", Arendt "samvittigheden" og Wittgenstein "det filosofiske jeg".

Essayet i dialog med menneskeheden "store fortællinger"

Hvad end det er, så er det i hvert fald noget, vi kun får i tale, hvis vi formår at være stille indvendig og lytte efter og retter vores opmærksomhed imod den selv- og verdensforståelse, vi er situeret i her-og-nu. Derfor talte Heidegger om tænkningens sted som "stilhedens hus", og om nærværet, *Væren*, som det sted hvorfra ægte filosoferen stammer.

Tredje fase i essayistens skrivning er at undersøge de antagelser, der tages for givet (som ikke bliver tematiseret) i den meningshorisont, som dette eksempel beskrives fra. Og der reflekteres igen kritisk og undrende på disse antagelser.

Indtil nu har essayisten egentlig blot samlet sig om sin egen "lille personlige men vedrørende fortælling" om, hvad integritet er. Nu er tiden inde (også for at få hjælp til at se de usynlige antagelser, som tages for givet i den nævnte meningshorisont) til at konfrontere denne lille fortælling med "menneskehedens Store Fortællinger"! Målet er ikke bare at høre om de privat-personlige meninger, men at se det almenmenneskelige og universelle i det personlige. Essayisten kan derfor godt finde på at lade nogle velvalgte citater eller synspunkter fra filosoffer, litterater, kunstnere, kulturpersonligheder eller skønlitteratur falde til at belyse og perspektivere de antagelser, som essayisten indtil nu har taget for givet. Disse "store fortællinger" må gerne være indbyrdes modstridende. Det ægger blot til kritisk refleksion og undren - og til en selvstændig stillingtagen. For hvad mener essayisten så? Essayet bliver et åbent værksted og samtale, hvor vi sidder med på sidelinien (hvis vi da ikke allerede selv er revet med i dialogen og deltager med-tænkende mens vi læser) og følger hans spekulationer og undringer og tvivl og søgen.

Essayisten bliver ikke for længe ved disse "fremmede guldkorn". Han er ikke ude i en videnskabelig afhandling, analyse eller politisk manifest. Han er ikke en filosofisk kustode, der fortæller om andres store tanker på levende vis. Han bruger disse tanker, som han finder passende til sin egen tænkning men han misbruger dem ikke! Han forsøger netop at være så loyal som muligt over for, hvad filosofen har ment – noget der i sig selv kræver stor øvelse og sensibilitet. Han tænker *med* disse tanker, ikke bare *over* dem for bedre at undersøge og artikulere det indtryk, han ønsker at give udtryk for (hvilket aldrig helt lykkes, der bliver altid - forhåbentlig en rest tilbage - væren går ikke op i tanken som et andet regnestykke!). Disse guldkorn er med andre ord blot sidebemærkninger, en kort pause, i essayistens selvstændige tænkning. Og mange og lange citater klæder ikke essayet og ej heller tænkningen. Derfor kan essayisten ikke dy sig for at kommentere og gå i dialog med disse synspunkter på en ikke-autoritær, ikke-tør men fanden-i-voldsk og beleven måde, der nok kan afsløre beundring og respekt men også, at man er en "fri ånd", der nu vil "jamme" som en anden jazz-musiker med De Store.

Endelig vil essayisten så tænke dette ind i forhold til, hvad han tidligere selv har ment og i forhold til det eksempel/fortælling han tog udgangspunkt i. Hvilke konsekvenser og praktiske (eller finurlige) forandringer vil/kan det medføre, hvis vi tænker og lever ud fra det nye perspektiv han nu står i p.t. Hvilke forskelle vil det gøre i mit konkrete liv? Og er alle disse tanker og denne viden mon blot skygger af det liv, jeg lever og holder af at leve? For som Montaigne altid sagde med et muntert smil må man formode (hans motto, som han havde på en amulet omkring halsen, var: "Ja, hvad ved jeg?!") ("Que scay-je?"). Bag essayistens tænkning og "resultater" ligger der således en dybfølt skepsis over for ordet og tanken, fordi livet som sådan opleves/erfares som langt større og mere vidunderligt og forunderligt og respektindgydende, end hvad et menneskets tanke kan rumme. Som Montaigne (1992, s. 25) skriver:

”Jeg kan ikke fastholde mit emne. Det bevæger sig usikkert og vaklende, i en medfødt rus. Jeg tager fat i det præcis som det er i det øjeblik jeg beskæftiger mig med det. Jeg skildrer ikke det værende, jeg skildrer overgangen, ikke fra et livsafsnit til et andet, eller, som det hedder i folkemunde, fra syvår til syvår, men fra dag til dag, fra minut til minut. Jeg må tilpasse min historie efter tidspunktet. Jeg forandrer mig måske snart, ikke bare fordi det tilfældigvis sker, men med fuldt overlæg.”

Fik jeg sagt, at den gode essayist naturligvis også mestrer brugen af poetiske billeder og metaforer, da disse ofte er mere sigende end ord. Egentlig kunne man sige, at det gode essay – som den gode kunst og filosofi – forsøger at give plads til det uudsigelige, til den væren, vi er så elementært optaget af og indfældet i, at vi ikke ser den eller mærker den.

10 punkter man bør undgå i det gode essay

Dette er naturligvis et idealbillede. Det er det kriterium, jeg dømmes ud fra, når jeg læser de essays, jeg modtager, når jeg underviser i filosofisk vejledning eller på professionsuddannelser, hvor man vil lære at fokusere på den dannelsesmæssige og eksistentielle dimension i deres profession. Det er som oftest en stor fornøjelse at læse dem. De er gerne meget vedrørende, interessante og personlige og på sine punkter undrende. Men lad mig også være kritisk. Jeg vil nævne ti punkter, som begynderen i personlige og filosofiske essays ofte begår:

1. Starter med en leksikalsk definition eller begrebsafklaring.
2. Er hurtigt snakkende (lytter ikke indad og til det, der dybest set rører sig i en - lader det ikke komme).
3. Bliver i “jegets egne tanker”(det private psykologiske jeg - den lille personlige fortælling).
4. Foretager en case-analyse mere end et essay byggende på et selvoplevet eksempel/erfaring.
5. Citerer for meget og for mange.
6. Kommer med for mange eksempler.
7. Sætter sig ikke på spil - er ikke nærværende tilstede, en kamæleon...
8. Tænker ikke ud fra hvad der dybest set berører vedkommende.
9. Tager ikke stilling, fylder sig med spørgsmål...der mere eller mindre tilfældigt dukker op...
10. Tænker ikke ud fra en stemt tænkning...er ikke sanselig berørt - taler sig ikke ud på grænsen af sin egen meningshorisont, som fx. den mere poetiske måde at filosofere på gør/kan.

At skrive essays er en dannelsesproces

Der er et sted jeg holder meget af i Montaignes *Essays*. Det er de to essays *Om Pædagogik* og *Om børneopdragelse*. Læs dem! Her skriver han (1992, bind 1, s. 158) bl.a. :

”Vi arbejder kun på at fylde hukommelsen og lader forståelsen og samvittigheden stå tomme. Som fuglene undertiden leder efter korn og flyver hjem med det i næbbet, uden at smage på det for at made deres unger, sådan går vore skolelærere rundt og nipper viden fra bøgerne, anbringer den mellem læberne – længere når den ikke – for så blot at gylpe den op og sprede den for alle vinde.”

Hvad, han i stedet ønsker vi skal blive og børnene og de unge skal opdrages til, er – selvskabende bier:

”Bierne stjæler snart fra den ene, snart fra den anden blomst, men de bruger byttet til at lave honning af, og den er helt deres eget værk, nu er det ikke længere hverken timian eller merian. På samme måde skal eleven omforme og sammensmelte det stof han låner af andre og gøre det til sit helt personlige værk, nemlig sin egen dømmekraft.”(Ibid., s. 174).

Dannelse er en personlig tilegnelse og bearbejdelse af en viden og erfaringer, man har gjort sig, på en sådan måde at man skærper sin eksistentielle og etiske dømmekraft samt en ejendommelige oplevelse af livsfylde. Det handler, som også Jo Bech-Karlsen (2006) konkluderer, om at sætte det, vi lærer og oplever ind i nogle sammenhænge, som gør det meningsfuldt for os. Eller sagt mere præcist, i essayet (som i god kunst og filosofi) handler det ikke først og fremmest om *at gøre* noget meningsfuldt eller skabe/konstruere mening – men om selv at træde til siden, så man bliver åben nok til *at modtage* meningsfuldhed, hører den. For den er der – lige for næsen af os – hvis vi blot kunne formå engang imellem at stå stille og blot være det vi er, eller der hvor vi er.

Hvad jeg savner i Bech-Karlsens ellers udmærkede bog *Gode fagtekster – Essayskrivning for begyndere* (2006) er en større eksponering af, hvilken afgørende stor betydning undringen – det at komme i forundring eller et filosofisk undringsfællesskab med sig selv eller andre – har for det gode essay. Det er først, når vi kommer i undren – når vi står i det åbne – at vi er i essayets rette element. De essayistiske øvelser kan bringe os derud, hvor vi mister fodfæstet for en stund, og når den grundlæggende undren griber os, skriver vi essayistisk. Som jeg har gjort rede for i min bog *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær* (Hans Reitzels forlag, 2008), så kan den sokratiske samtale også få os derud, og derfor kan den sokratiske samtaleform og vejledningsform benyttes til at styrke essayisten og vice versa. Essayet er i dets natur filosofisk.

Sikke da noget vrøvl!

Slutbemærkning: Behøver jeg at sige, at den gode essayist vil smile hovedrystende af de råd, jeg giver her? Han eller hun vil nemlig have fundet helt sin egen personlige stil. Der gives ikke - som der heller ikke gør for god kunst eller filosofi - en formel, en metodik eller “rette faser man må igennem”. De råd jeg giver her er med andre ord en stige, som man kan vælge at benytte sig af i første omgang, for at komme på afstand, få distance, til ens hidtidige måde at skrive og tænke på. Men så skal stigen smides

væk, og da består næste udfordring for essayisten at (op)finde hans eller hendes egen metode og stil. Og dette gælder ikke kun for essayet, men for filosofisk praksis generelt.

Reference:

- Adorno, T. W. (1976). Essay som form. I: Adorno (1976). *Essays i udvalg*. Oslo: Gyldendal.
- Beck-Karlsen, J. (2006). *Gode fagtekster. Essayskrivning for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bredal, B. (1992). *Humanist til hest. En bog om Michel de Montaigne*. København: Samleren.
- Gadamer, H.-G. (2000). *Teoriens lovprisning*. Systime: Århus.
- Hansen, F.T. (2000). *Den sokratiske dialoggruppe*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2003). *Det filosofiske liv – et dannelsesideal for eksistenspædagogikken*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hansen, F.T. (2006). Pædagogik som en filosofisk praksis. I: John Rydahl (red.) *Etik og dannelse i skolen*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2008). *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær*. København: Hans Reitzels forlag.
- Lopate, P. (ed.) (1995). *The Art of the Personal Essay*. New York: Anchor Books.
- Montaigne, M. (1992 [1580-88]). *Essays*. København: Gyldendal.
- Nehamas, A. (1998). *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*. Los Angeles: University of California Press.

Presentación

El ensayo personal como una filosofía práctica , trabajo realizado por el doctor en filosofía Finn Thorbjørn Hansen, está indicado para su uso para los que estudiantes en el área de la supervisión filosófica en la universidad de Århus, Dinamarca.

El texto es relevante para todos los que trabajan en ensayos. En el proyecto Leonardo "Stories enhancing Skills" se utiliza el ensayo en talleres de conocimientos como medio, dentro de la formación dirigida a los Trabajadores Sociales en los Países nórdicos, España y Estonia. En esta preparación el ensayo personal forma una parte importante en el esfuerzo por sacar a la luz el conocimiento y la experiencia del profesional.

Finn Thorbjørn Hansen colabora en este proyecto con la responsabilidad de evaluar el proceso de aprendizaje. El presente texto lo ofrece también para los estudiantes de los talleres del conocimiento y otros que trabajan con ensayos.

Barnevernets Utviklingscenter/ Høgskolen i Tromsø , Noruega es la entidad responsable del proyecto Leonardo e imprimen y distribuyen este compendio que en primer lugar se publica en danés y en español.

Finn Thorbjørn Hansen es profesor de supervisión filosófica del Instituto para la supervisión de los currículums en la escuela Universitaria de pedagogía a Dinamarca, Universidad de Aarhus.. Se puede visitar su pag.Web en: www.detfilosofiskeliv.dk y por correspondencia fth@dpu.dk.

Agradecemos a Finn Thorbjørn su aportación para la mejor comprensión del ensayo como una filosofía práctica y que sirve de ayuda a cada uno para facilitar el asombro y el desarrollo hacia la comprensión en un proceso de escritura en forma de dialogo.

Tromsø 14.09.2007

Inger Helen Erstad
Directora del proyecto Stories enhancing skills

El ensayo personal utilizado como una filosofía práctica

Por Finn Thorbjørn Hansen, Doctor en filosofía,
Universidad de Aarhus (Dinamarca)¹

El ensayo utilizado como diario de campo

Ensayar quiere decir hacer una prueba (por uno mismo). Es un pensar en el lugar, como si uno fuera capitán de

un barco utilizando el sextante para encontrar su posición.

También se podría llamar al ensayo personal una especie de “diario de campo filosófico”. El libro donde uno va anotando los puntos de vista, observaciones, actitudes, palabras sabias, pensamientos que nos provocan y expresiones hermosas, que encontramos en nuestra vida diaria. Un supervisor, un profesor u otros que ejercen una actividad profesional que no conocen (o está reflexionando sobre algo) su propia base filosófica o sus valores (¿cómo veo el mundo y a los humanos, qué es una buena vida? Qué es el amparo, la integridad, el amor, el respeto, la confianza, la autenticidad, etc.) no podrá llegar a ser un maestro en su ámbito. Un maestro ha aprendido cuál debe ser su punto de partida, lo poco que sabe realmente y lo difícil que es llegar a la maestría y el control de todo. Por el contrario, el maestro ha aprendido a ponerse de lado y dejar que el mundo se muestre a sí mismo y dejarle paso. Para ello se requiere una actitud, que básicamente es “dejarse asombrar”. No requiere un desarrollo de competencias, sino una formación específica.

Escribir ensayos es un ejercicio para estar alerta y presente y es una formación. Al “ensayista” también se le puede describir como un “Robinson”, un náufrago que ha aterrizado en una isla desierta, lejos de la civilización con su sabiduría cierta y sus métodos, sus tradiciones y sus costumbres. Allí tiene que pensar él solo sobre algún aspecto (sin el llamado “Viernes”, pero tal vez se habrá rescatado a unos pocos escritos de los clásicos). Los aspectos que debe abordar son de importancia general humana, que todos conocemos.

Leyendo los ensayos del autor renacentista Michel de Montaigne, podrás tener una idea de lo que se trata. Lee también el libro de Nehamas “The art of living”-Socratic reflections from Socrates to Foucault (1998), donde la lectura de Montaigne se le entiende como una fase importante para la entrada a la filosofía, entendida como el arte o forma de vivir. O lean al filósofo alemán Adorno y cómo resalta el ensayo como una forma de reflexión y como un lugar donde existe el pensamiento sin marcos ni dónde apoyarse. El ensayo personal y filosófico, cuando realmente es bueno, es un lugar de libertad y expresión del espíritu, contrario al ensayo profesional y científico que tiene como meta la objetividad y el conocimiento comprobados, lo cual hace que la misma vida y el lenguaje queden rígidos. La forma que tiene el ensayo cuando “juega” y experimenta, a la vez que deja lugar al asombro y está presente en la realidad, como escribe Adorno: “devuelve al lenguaje su forma viva que perdió durante el dominio de la lógica discursiva”. El ensayo no carece de lógica, sigue la suya propia, como en una partitura de música. Pero la lógica se encuentra en el ritmo, en las ideas espontáneas y en su movimiento; se encuentra en los sentimientos que llaman nuestra atención en la situación o en el asunto, que precisamente es lo que nos crea la necesidad de escribir. Porque el ensayo se inicia en una impresión, algo que nos sobrecoge, un pensamiento o una idea que llena nuestro ser o alma y que desde allí quiere expresarse y hacerse vivo en la palabra. El escritor de ensayos es tímido a la vez que valiente. Precisamente

porque debe ser cuidadoso a la vez que escucha a la hora de llevar el pensamiento al papel, para no perder ningún detalle. Adorno escribe:

“El pensamiento cobra su profundidad según el pensador penetra en el asunto, no de lo profundo que puede llegar a llevar este asunto hacia algo diferente”

(Adorno,1976,pág. 29)

En el ensayo no se trata de llevar acontecimientos particulares o fenómenos a causas subyacentes, para de este modo descubrir y por consiguiente *explicar* algo. En el buen ensayo, debemos quedarnos con el tema, el fenómeno en si mismo, tanto tiempo que podemos escuchar cómo nos habla, y tal vez de este modo *entenderlo*. O dicho en otras palabras (porque el ensayo no es una poesía), en el ensayo, aprendes a conocerte a ti mismo, relacionado con el tema o el fenómeno que estás tratando- que te queda más claro cuando te pruebas a ti mismo en un ensayo. Es tu relación contigo mismo- el estar en el mundo con este fenómeno- que te reta en el ensayo.

Cuando uno ha probado redactar un ensayo personal, se puede notar lo que aquí trato de explicar. No se trata de utilizar a la filosofía como método, sino cómo llegar a pensar mejor y desarrollar la habilidad de dejarnos sorprender, saliendo a un viaje a lo desconocido.

No se trata únicamente de estar en lo descubierto, sino también moverse en él y caminar. Caminar y escribir ensayos son conceptos afines entre si.

Inspirado de mi propio trabajo con la práctica filosófica (Hansen, 2000, 2003,2006) y Phillip Lopate (ed) *The Art of the personal Essay* (1995) he formulado los 12 puntos relacionados en los siguientes, que tratan de describir la naturaleza típica de los buenos ensayos personales y la práctica filosófica.

Lea los 12 puntos abajo descritos y haga una consideración, si estos puntos tienen algo que ver con filosofía, cuando está realmente bien hecha.

Características típicas del ensayo personal

1. Crea una relación familiar entre el lector y el que escribe, y enseña al ensayista a dialogar internamente consigo mismo.
2. El tono es personal, sincero, manifiesta sus errores, driblando y jugando a la vez que enseña vulnerabilidad.
3. El ensayista es un buen narrador
4. El estilo busca las fronteras de los límites, descubre y prueba a uno mismo (en última instancia trasciende el yo personal)
5. La voz no es privada aunque sí personal, dirigiéndose al común de lo humano.
6. Es escéptico ante los grandes dogmas o “los pensamientos grandes e idealistas”, y humilde ante el mundo y uno mismo (ve lo grande en lo pequeño).
7. El ensayista no está en la labor de la tragedia, sino en la comedia (utiliza el humor y la ironía al descubrir cosas en él mismo)
8. Se mueve de lo individual a lo universal y viceversa

9. Se puede mover hacia atrás en la historia para encontrarse con “los grandes”, y los cita, pero de un modo ligero y únicamente para formar parte del desarrollo de los pensamientos propios (no razona citando a autoridades, sino los utiliza para que sus propias expresiones queden mejor).

10. El método no es académico, no es “metódico” sino que depende de lo que le surge al ensayista en el momento y que le puede ayudar a profundizar en la cuestión concreta en la que está pensando.

11- Es una actividad típica para personas en la fase madura de la vida, que se esfuerza en mirar hacia atrás y las elecciones y los hechos que hizo.

12. El ensayo es una manera existencialista de ser. Es una actitud ante la vida y una visión de ella, un tipo de reflexión filosófico, no un discurso teórico.

Inspiración: The art of the Personal Essay (ed.P.Lopate) Anchor Books. 1995)

¿Qué es lo que caracteriza un buen ensayo?

Un buen ensayo suele partir de un acontecimiento importante o una expresión que nos ha hecho pensar, y que se describe desde un ejemplo vivo. Algo que uno mismo ha vivido, hecho o experimentado en su vida. La clave es que se debe dar consistencia al pensamiento (se hace vivo y presente) del modo de que se piensa sobre uno mismo, la vida propia, toda la existencia de uno mismo (no sólo lo intelectual o lo poético) respecto a la causa del tema que se quiere explorar. Se debe, digamos, primero entonar antes de iniciar el trabajo. Si no se hace así, fácilmente queda abstracto, académico y frío.

Lo que hace un buen ensayista, como en la fenomenología, es que deja que sus pensamientos vayan creciendo y saliendo de lo concreto, de un modo sensible, únicamente describiendo (puede ser con bonitos colores y detalles) el espacio vital, desde donde procede el ejemplo. Por ello un buen ensayista también debe ser un buen narrador. En el relato el ensayista busca dar expresión de impresiones vividas y que tiene que ver de algún modo con el tema, aunque todavía quede claro lo que el ensayista quiere desarrollar, por ejemplo qué es la integridad.

Cuando este ejemplo aparece claro y vivo con todos sus detalles (pero no detalles innecesarios y sin importancia) y mejor con un lenguaje que refleja “lo mágico” de la intuición (ello da un aire de inspiración, poesía y épica) entonces el paso siguiente sería mirar al relato con una nueva mirada. Filosóficamente dicho, nos movemos de la visión y descripción fenomenológica a una interpretación- percepción hermenéutica. Lo que realmente queremos averiguar ahora, son los significados que se pueden extraer del ejemplo-relato y de los muchos significados u opiniones que surgen, cuáles son los de más significado, más expresivas, interesantes e impresionantes.

Pero otra vez, el ensayista empieza a dudar de su punto de apoyo.

¿Es éste realmente el significado de “integridad”? ¿Podría ser diferente? El ejemplo escogido es realmente suficientemente esclarecedor? ¿Cómo explicar la integridad entonces? ¿No es así, la integridad? Nos damos cuenta de que el ensayista se encuentra dudando de sí mismo: es o no es. Duda, juega, pregunta. Pero el ensayista no se deja despistar con las preguntas, no deja que una pregunta siga a la siguiente, que a su vez lleva a nuevas preguntas; lo que yo llamaría pensamiento asociativo o “brainstorming creativo”. Ello, de por sí, no tiene que ver con la filosofía. Las preguntas que surgen

tienen un "sello o una marca", nos mueven profundamente, son especiales y son importantes. Han madurado en un silencio, fuera de "los molinos" de los conceptos o el pensamiento hablado o lo abstracto teórico.

Filosofar, dice Platón, es el diálogo del alma consigo mismo. Ello quiere decir, que no estamos en compañía de cualquiera. Cuando filosofamos estamos en una compañía muy excelente que procede de lo más alto de nosotros mismos. Aristóteles llegó a llamarlo: lo divino que está en nosotros, Nietzsche lo llamó "el ser superior", Arendt "la conciencia" y Wittgenstein "el Yo filosófico."

El ensayo en diálogo con "los grandes relatos" de la humanidad.

Lo que es, cualquier cosa que sea, es algo con lo cual únicamente se entra en diálogo si somos capaces de tener un silencio interno y somos capaces de dirigir nuestra atención hacia la comprensión que surge de uno mismo y la comprensión del mundo, donde nos encontramos aquí y ahora. Por ello hablé sobre el pensamiento como la "casa del silencio", y sobre la *presencia*, desde donde proceden los verdaderos filósofos.

La tercera fase en la escritura del ensayista es investigar en los supuestos, que se supone que son correctos (y que no están tematizados) en el horizonte de las opiniones, en lo cual está trabajando y describe. Reflexiona otra vez de modo crítico sobre estas opiniones o supuestos.

Hasta ahora el ensayista sólo se ha concentrado sobre su relato "pequeño y personal", sobre lo que es la integridad. Ahora es el tiempo (también para recibir ayuda para ver los supuestos invisibles y que uno ha dejado allí en el horizonte de las opiniones) para confrontar este pequeño relato con los "relatos grandes de la humanidad".

El objetivo no es que se cuenten las opiniones personales, sino que se pueda ver lo universal y humano en lo personal. El ensayista elige para ello unas citas y puntos de vista de filósofos, artistas, autores y personalidades culturales, que han buscado con esmero, para enfocar e iluminar los supuestos propios, que hasta ahora tuvo como suposiciones.

Estos "Grandes relatos" pueden ser controvertidos. Ello mismo sólo nos ayuda y nos lleva a la reflexión crítica y a las ganas de conocer más, y nos reta a tomar una posición personal.

¿Qué opina ahora el ensayista?

El ensayista no se queda mucho tiempo parado en estas "pepitas de oro" de otros. No está haciendo un informe científico, un análisis o un manifiesto político. No es un guardián filosófico, que cuenta los grandes pensamientos con viveza. Utiliza estos pensamientos (pero no los utiliza para ser leal con los pensamientos de los filósofos y lo que ellos opinan; ello de por sí es un ejercicio), sino que lo adapta a lo que encuentra útil para sus propios pensamientos. Recapacita sobre estos pensamientos, no sólo sobre ellos, sino para explorar y dar la impresión que él quiere expresar –que nunca logra del todo- porque, felizmente, siempre queda un resto. El "SER" no sube tan fácilmente hacia el pensamiento como si fuera una operación matemática.

Así, estas "pepitas de oro" quedan como citas aparte, una pausa corta, en el pensamiento del ensayista.

Muchas largas citas, tampoco quedan bien en un ensayo y tampoco los pensamientos. Por ello el ensayista se suelta, comenta y dialoga con estos pensamientos de un modo

un tanto vividor y “frívolo”, que de por sí puede indicar un respeto y una consideración subyacente, pero que expresa que uno es un “espíritu libre” que quiere acompañar a los grandes, como acompaña el músico aficionado a un orquesta de Jazz de los grandes. A partir de ahí, el ensayista pensará sobre este contenido y lo une con lo que él mismo ha pensado y opinado en cuanto al relato o la idea inicial: su punto de partida. Cuáles son las consecuencias o cambios prácticos que pueden acaecer por ello y desde la nueva perspectiva donde ahora se encuentra. Son todos estos pensamientos y sabiduría sólo sombras de mi propia vida. ¿La vida que me gusta vivir a mi?

Montaigne dijo siempre con una sonrisa alegre (era su dicho, su muletilla): “¿Qué sé yo?” (“Que scay-je?”). Detrás de los pensamientos del ensayista y sus resultados se encuentra un profundo escepticismo sobre la palabra y el pensamiento, porque la vida como tal, se percibe o se experimenta como mucho más grande, maravillosa, sorprendente y merecedora de respeto, de lo que puede caber en la mente de un ser humano. (Montaigne 1992).

Dije que un buen ensayista debe dominar el uso de imágenes poéticas y metáforas, ya que ellas, a menudo, dicen más que las palabras. Se podría decir que un buen ensayo, tal como el arte y la filosofía bien hechos- tratan de dejar espacio para lo inesperado, en la existencia en que estamos tan inmersos, que a lo mejor, no nos damos cuenta de ello.

Diez cosas que se deben evitar en un buen ensayo

Esto es, como es natural, una imagen ideal. Son unos criterios que utilizo cuando leo un ensayo que he recibido haciendo supervisión filosófica. con mucho gusto leo estos trabajos, ya que son muy directos, interesantes y personales y también muy observadores. Pero permitidme también ser algo crítico.

Nombro diez puntos, en los cuales suelen coincidir los principiantes en escribir ensayos:

1. Inicia el relato con definiciones aclarando conceptos
2. Se expresa con rapidez (no se escucha en cuanto a lo que le concierne profundamente, no lo deja llegar).
3. Se “queda” en sus propios pensamientos personales en su yo privado y psicológico , la historia pequeña.
4. Realiza un análisis del caso más que un ensayo basándose en su propia vivencia, ejemplos y experiencias.
5. Da demasiadas citas bibliográficas
6. Trae demasiados ejemplos
7. No se atreve a “saltar” y quedar al descubierto, no se encuentra realmente presente, “camaleón”
8. No piensa en lo que le concierne profundamente

9. No toma posición, se llena de preguntas que surgen más o menos de un modo imprevisto.
10. No piensa de un modo sentido, no está tocado en sus sentidos.

Escribir ensayos es un proceso pedagógico o de formación

Tengo una estima especial por dos ensayos sobre Pedagogía y Educación infantil. Léanlos! Aquí escribe entre otras cosas: (Montaigne 1992)

La formación es una adquisición personal de conocimientos y experiencias. Nos hemos de desarrollar del modo que nuestro juicio existencial y ético quede trabajado y que nos deje una sensación especial de plenitud de vida. El autor Jo Bech-Karlsen (2006) concluye con que se trata de poner lo que aprendemos y vivimos en un contexto que aparece para nosotros lleno de significado. O dicho con más precisión: en el ensayo (como en el arte y en la filosofía bien hechos), no se trata sólo de *hacer* algo con sentido o crear y construir cosas significativas, sino ponerse a sí mismo de lado, de modo que uno quede lo suficientemente abierto para *recibir* lo significativo, escucharlo. Porque está allí delante de nuestros ojos – si estamos en condiciones, de vez en cuando, sólo ser lo que somos o estar presentes donde nos encontramos.

Lo que sí echo de menos en el libro de Bech-Karlsen, que es un buen libro “buenos ensayos profesionales”- Ensayos para principiantes”(2006), es una exposición más amplia sobre el tema del asombro y lo importante que es este factor, el hecho de experimentar asombro o una comunión de asombro filosófico con uno mismo o con otros, y lo importante que esto es para realizar un buen ensayo. Es cuando lleguemos a poder asombrarnos-cuando nos encontraremos en el espacio abierto-que nos encontraremos realmente en el elemento propio del ensayo. Los ejercicios de escribir ensayos nos pueden llevar hasta allí, donde perdemos el contacto con el suelo, un rato, y cuando nos sobrecoge el asombro, escribimos ensayos. Tal como expliqué en mi libro *“Estar en lo abierto”. Formación a través del asombro filosófico estando en el presente”* (Editorial Hans Reitzel, 2008), también nos puede llevar hasta allí el diálogo socrático. Por ello la forma socrática del dialogo y la supervisión utilizada para reforzar al ensayista y viceversa.

El ensayo es, en su naturaleza, filosófico.

¡Seguro que son tonterías ;

Finalizo esta exposición diciendo que es superfluo decir que un buen ensayista no me haría caso de los consejos que doy aquí.

Él o ella habría encontrado su estilo personal. No se puede dar realmente una fórmula o un método, ni hablar de fases que hay que atravesar , del mismo modo que no se puede dar en el buen arte o la filosofía. Los consejos que doy aquí, son, en otras palabras, como una escalera, que se puede decidir utilizar en un primer momento, para distanciarse, crear distancia, para entender como se piensa aquí y ahora. Luego, hay que tirar la escalera, y el siguiente desafío para el ensayista es encontrar su propio método y estilo. Ello no concierne sólo al ensayo sino a la práctica de la filosofía en general.

1 Finn Thorbjørn Hansen es catedrático en supervisión basada especialmente en la supervisión filosófica en el Instituto de investigación curricular de La Universidad Pedagógica de Aarhus, Dinamarca. Pueden consultar su pag.web: www.detfilosofiskeliv.dk y se le puede escribir a fth@dpu.dk.

Entre sus publicaciones en el periodo 2000,2003,2006 2007, se encuentran los siguientes libros no traducidos al español de momento: (traducción libre sólo de modo orientativo de los títulos)

El grupo de diálogo socrático. Ed: Gyldendal, Copenhague

La vida filosófica, un ideal para la pedagogía existencialista Ed: Hans Reitzel,Copenhague

Pedagogía como una práctica filosófica, Ed: Gyldendal, Copenhague

Estar en lo abierto, formación mediante el asombro filosófico y la presencia, Ed: Hans Reitzel, Copenhague

Reference:

- Adorno, T. W. (1976). Essay som form. I: Adorno (1976). *Essays i udvalg*. Oslo: Gyldendal.
- Beck-Karlsen, J. (2006). *Gode fagtekster. Essayskrivning for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bredal, B. (1992). *Humanist til hest. En bog om Michel de Montaigne*. København: Samleren.
- Gadamer, H.-G. (2000). *Teoriens lovprisning*. Systime: Århus.
- Hansen, F.T. (2000). *Den sokratiske dialoggruppe*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2003). *Det filosofiske liv – et dannelsesideal for eksistenspædagogikken*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hansen, F.T. (2006). Pædagogik som en filosofisk praksis. I: John Rydahl (red.) *Etik og dannelse i skolen*. København: Gyldendal.
- Hansen, F.T. (2008). *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær*. København: Hans Reitzels forlag.
- Lopate, P. (ed.) (1995). *The Art of the Personal Essay*. New York: Anchor Books.
- Montaigne, M. (1992 [1580-88]). *Essays*. København: Gyldendal.
- Nehamas, A. (1998). *The Art of Living - Socratic reflections from Plato to Foucault*. Los Angeles: University of California Press.